

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКА В ЧАСТИНІ СФОРМОВАНИХ СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ

Досліджено проблеми недостатнього забезпечення інформацією управлінського персоналу про сформовані страхові резерви, визначено вимоги до внутрішньої звітності страхової компанії

Постановка проблеми. Страхові компанії поряд з основною страховою діяльністю щодо захисту майнових та особистих інтересів громадян та мінімізації ризиків суб'єктів господарювання, здійснюють інвестиційну діяльність, а тому визначаються потужними інституціональними інвесторами в економіку країни. Розміщення страхових резервів – основне джерело інвестиційної діяльності страховика, обсяг сформованих страхових резервів станом на I півріччя 2011 року складає 11 136,1 млн. грн., що на 18,6 % більше, ніж I півріччя 2010 року, з них резерви зі страхування життя 2 416,8 млн. грн. та технічні резерви 8 719,3 млн. грн. (за даними ЛСОУ [2]), що свідчить про значний рівень капіталізації вітчизняних страховиків. Як правило, близько 80 % від сформованих страхових резервів розміщуються в дозволені категорії активів для нагромадження власного капіталу страховика.

Сьогодні за діяльністю страхових компаній посилюється нагляд з боку держави, тому для здійснення страхової та інвестиційної діяльності страховик повинен створити ефективну систему подання-передачі інформації, яка дозволить відстоювати свої позиції у судовому порядку, посилить інформативність та прозорість основних специфічних категорій, зокрема страхових резервів. У зв'язку з цим актуальності набуває ефективність управління процесом формування та розміщення страхових резервів, що в свою чергу потребує інформаційного забезпечення, яке формує система бухгалтерського обліку.

Таким чином, страхові компанії для здійснення ефективного управління потребують належного інформаційного забезпечення, яким виступає внутрішня звітність. Внутрішня звітність, що формується на основі даних щоденних господарських операцій у системі бухгалтерського обліку, надасть змогу управлінському персоналу ефективно розміщувати страхові резерви згідно принципів прибутковості, ліквідності, диверсифікованості, безпечності.

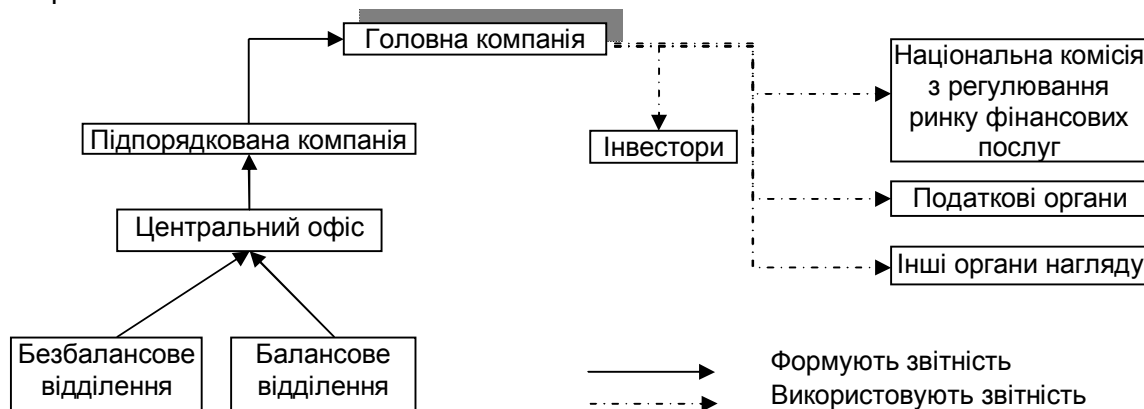
Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичних та методичних аспектів формування та обліку страхових резервів зробили такі вчені: М.М. Александрова [1], В.Д. Базилевич [5], А.Л. Баранов [6], О.В. Баранова [6], М.О. Белгородцева [7], Д.Г. Буханець [8], О.Д. Вовчак [9], О.О. Гаманкова [10], Т.О. Гарматій [11], А.А. Гвозденко [12], Т.А. Гоголь [13], В.С. Лень [15], Г.М. Лютова [16], С.С. Осадець [17], В.С. Приходько [19], О.С. Рабий [20], О.О. Сидоренка [21], В.В. Шахов [22], Г.С. Шитікова [23], В.Е. Янова [24]. Проблеми документування операцій та складання внутрішньої звітності досліджувались такими вченими та науковцями: П.Й. Атамас [3], Бабаєва Ю.А [4] та інших, які в своїх працях звертали увагу на загальні засади створення внутрішньої звітності господарюючих суб'єктів, а питання формування внутрішньої звітності для страховика в частині страхових резервів майже не розглядалось науковцями, тому потребують детального дослідження.

Метою дослідження є формування авторських пропозицій з удосконалення інформаційного забезпечення управлінського персоналу в частині сформованих страхових резервів.

Виклад основного матеріалу. Страхова компанія складає звітність, яка є обмеженою для певного кола користувачів, зокрема це управлінська звітність, податкова, статистична, специфічна та звіти до фондів соціального страхування, натомість фінансова звітність є загальнодоступною інформацією для широкого кола користувачів. Показники звітності взаємопов'язані між собою та формуються із одних і тих самих господарських операцій, які відображаються у внутрішній звітності компанії.

Під внутрішньою звітністю розуміємо звітність, яка складається бухгалтером з метою надання оперативної релевантної інформації про сформовані страхові резерви відповідно до вимог управлінського персоналу та подається до адміністрації компанії та менеджерам всіх рівнів управління.

Формування та використання внутрішньої звітності страховика зображено на рис. 1.

Рис. 1 Схема руху інформаційних потоків внутрішньої звітності страхової компанії

Як видно з рис. 1, страхова компанія отримує інформацію від найнижчого рівня управління до найвищого, на цьому шляху створюється, узагальнюється, групується та аналізуються інформація, що відображається у звітності, яку в подальшому використовують користувачі з різними потребами.

Безбалансове відділення надає інформацію про страхувальників (кількість укладених договорів страхування, розмір страхових платежів, термін на який укладено договір страхування та інші), фактично займається лише продажем страхових послуг, бухгалтерський облік безбалансового відділення веде центральна бухгалтерія (центральный офіс). Балансове відділення веде самостійно бухгалтерію та надає інформацію про свій фінансовий стан центральному офісу, що формує єдину звітність страхової компанії із зазначеними відділеннями. Такий поділ зумовлений тим, що економічно недоцільно створювати відділ бухгалтерії або вводити посаду бухгалтера на маленькому відділенні у різних регіонах міста.

Детально зупинимось на централізованому офісі або центральній бухгалтерії, оскільки нас більше за все цікавить рух інформації про страхові резерви, що є основним показником фінансової надійності та стійкості страховика. Центральный офіс веде всю бухгалтерію включаючи до свого балансу дані балансових та безбалансових відділень, здійснюючи її обробку, узагальнення для передачі вищим інстанціям, зокрема головній компанії, яка в майбутньому передає цю інформацію

користувачам для отримання інвестицій або здійснення їх. Таким чином, для того щоб необхідна інформація дійшла до зацікавленого користувача вона має пройти довгий шлях.

Оскільки потенційного інвестора фінансовий стан страхової компанії цікавить перш за все, тому необхідним постає дослідження внутрішньої звітності, яка є першим джерелом інформації про страхові резерви.

Внутрішня звітність про страхові резерви, як і будь-яка інша звітність, повинна мати ряд ознак, які будуть діяти одночасно та вирізняти її серед інших видів звітності (рис. 2).

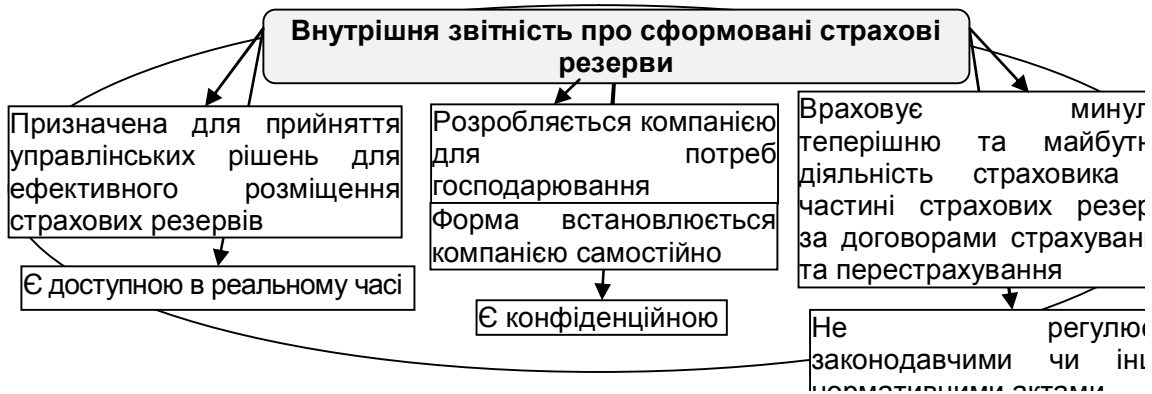

Рис. 2. Характеристики внутрішньої звітності страховика про сформовані страхові резерви

Як видно з рис. 2, внутрішня звітність про страхові резерви має ряд переваг: форма внутрішньої звітності не регламентована на рівні держави та розробляється страховою компанією самостійно, з урахуванням вимог її користувачів; строки подання такої звітності страховиком не визначаються, оскільки така звітність складається за запитом користувачів або страхова компанія може встановити самостійно терміни подання певного виду внутрішньої звітності вказавши це в обліковій політиці тощо.

Основне призначення внутрішньої звітності про сформовані страхові резерви – це побудова на її основі ефективної стратегії розміщення страхових резервів.

На рис. 3 окреслено користувачів звітності страховика.

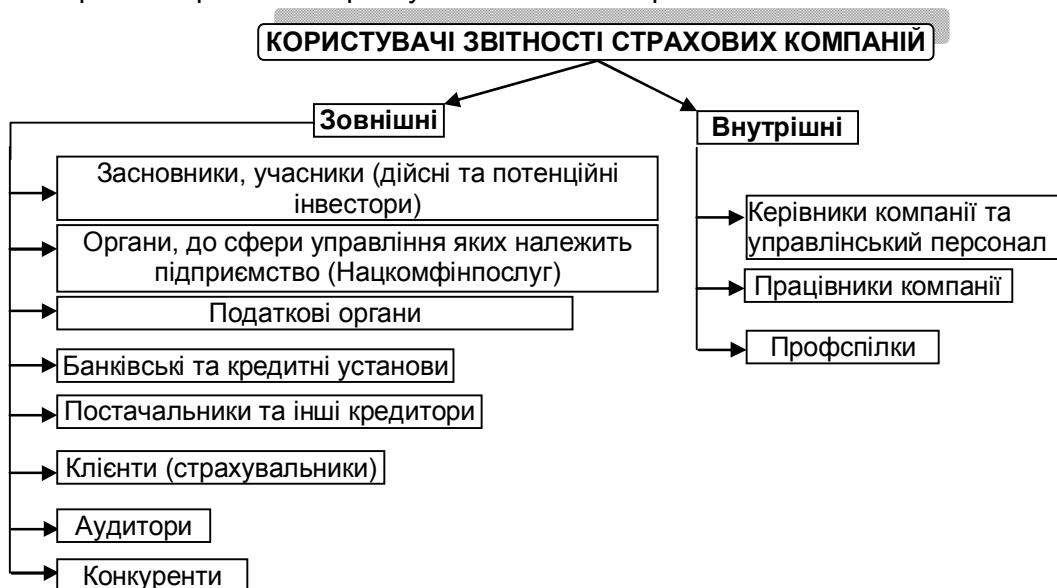

Рис. 3. Групи користувачів звітності страхових компаній

Як видно з рис. 3, основними користувачами внутрішньої звітності страхової компанії є власники страхової компанії, управлінський персонал та інші працівники компанії, їх інформаційні потреби визначають функції та завдання бухгалтерського обліку, кожен з них висуває свої вимоги, які, як правило істотно відрізняються одні від одного, до очікуваної звітності про страхові резерви.

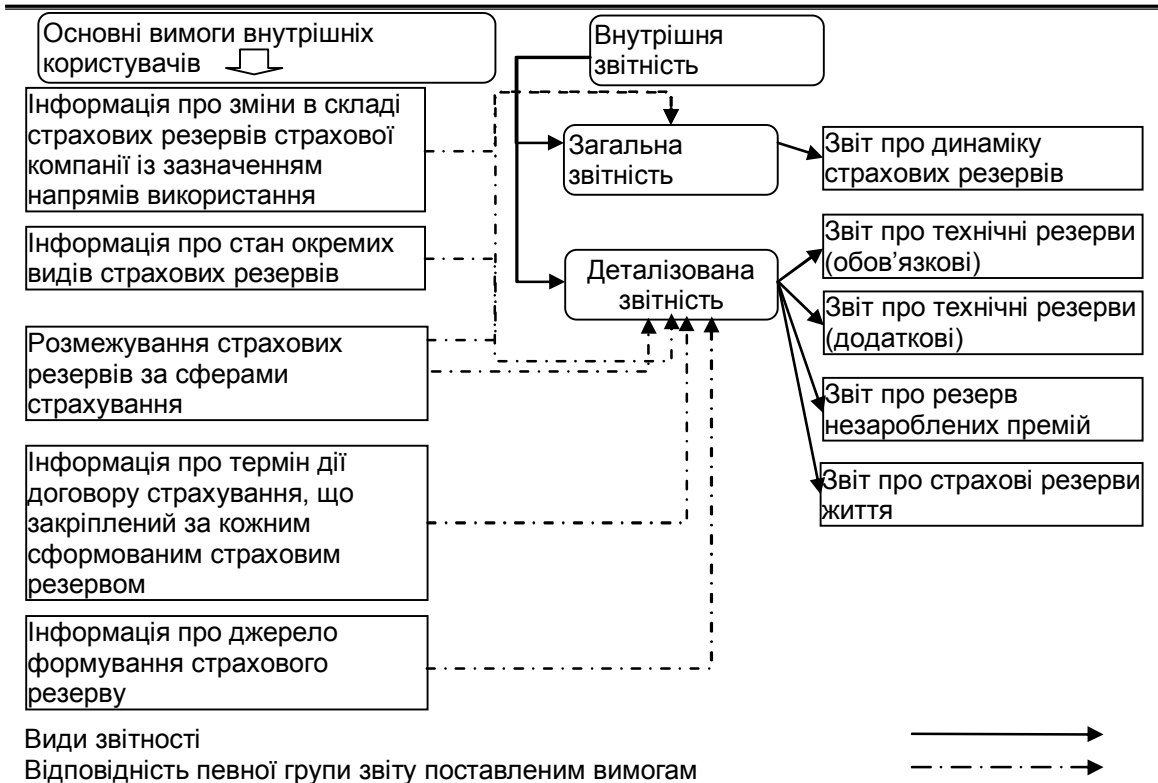
Відповідно до статті 3 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [14] та пункту 4 П(с)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [18] метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства. Потреби різних груп користувачів представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Інтереси користувачів звітності страхових компаній

Користувачі	Інтереси	Джерела інформації
<i>Зовнішні користувачі</i>		
Засновники, учасники (дійсні та потенційні інвестори)	Оцінка рівня прибутковості та ступеню ризику зроблених інвестицій; оцінка перспектив виплати дивідендів	Фінансова звітність
Нацкомфінпослуг та інші органи нагляду	Статистично-специфічна інформація	Фінансова звітність, статистично-специфічна звітність
Податкові органи	Контроль за нарахуванням і сплатою податків	Податкова та фінансова звітність
Банківські та кредитні установи	Визначення ступеня наявності ресурсів для погашення кредитів і сплати відсотків	Фінансова звітність
Постачальники та інші кредитори	Визначення наявності ресурсів для оплати поставок	Фінансова звітність
Клієнти (страхувальники)	Оцінка погашення страхового відшкодування у разі настання страхової події	Фінансова звітність
Аудитори	Контроль фінансового стану страхової компанії на предмет її достовірності	Фінансова звітність
Конкуренти	Фінансовий стан страховика-конкурента	Фінансова звітність
<i>Внутрішні користувачі</i>		
Керівники компанії та управлінський персонал	Оцінка ефективності основної, фінансової та інвестиційної діяльності; прийняття управлінських і фінансових рішень	Внутрішня та зовнішня звітність
Працівники компанії	Оцінка стабільності і рентабельності діяльності підприємства з метою визначення перспективи своєї зайнятості, отримання фінансових та інших пільг і виплат від підприємства	Фінансова звітність
Профспілки	Статистична інформація	Фінансова звітність, статистична звітність

У зв'язку з великими обсягами інвестиційних потоків, які здійснюють страхові компанії за рахунок страхових резервів, як правило тих, які створені за рахунок залучених коштів, на страховика покладається відповідальність у виборі прибуткового та безпечного об'єкту інвестування. Для побудови ефективної політики розміщення страхових резервів необхідна систематизована інформація про обсяги сформованих страхових резервів, яку формує система бухгалтерського обліку, з метою підвищення рівня інформаційного забезпечення інвестиційних рішень.

З метою комплексного якісного інформаційного забезпечення керівництва обліковою інформацією про страхові резерви постає необхідність розробки форм внутрішньої звітності страхової компанії. Пропонуємо такі групи внутрішніх звітів страховика про сформовані страхові резерви, що відповідають вимогам їх користувачів (рис. 4).

Рис. 4. Схема відповідності запропонованих внутрішніх звітів страховика вимогам їх користувачів

Як видно з рис. 4, внутрішні звіти страхової компанії доцільно поділити на дві групи: загальна і деталізована звітності, що забезпечують ефективне використання робочого часу бухгалтера з обліку страхових резервів, який повинен такі звіти заповнювати. Управлінський персонал може розширювати запропоновані нами види внутрішніх звітів виходячи із нових потреб користувачів, зокрема керівників страхової компанії та профспілок.

Кожен звіт являє собою систематизовану та узагальнену інформацію про сформовані страхові резерви, що є необхідним для руху такої інформації “знизу-вгору”, тобто від бухгалтера, який заповнив такий звіт до управлінського персоналу, який використовує з нього інформацію.

Для нагромаджувальної та ризикової сфер страхування Звіт про динаміку страхових резервів повинен містити інформацію про сформовані страхові резерви, їх збільшення / зменшення у звітному періоді із зазначенням джерела формування та призначений для таких суб'єктів як генеральний директор, заступник голови правління фінансів, фінансовий відділ, головний бухгалтер. У страховика, який формує технічні резерви доцільно ввести поділ на обов'язкові та необов'язкові технічні резерви, що знайдуть своє відображення у відповідних внутрішніх звітах.

Наприклад, Звіт про технічні резерви (обов'язкові) дозволяє одержати інформацію про страхові технічні резерви в розрізі кожного договору, який був укладений страховиком із зазначенням інформації про страхувальника, та частки перестраховиків у сформованих обов'язкових технічних резервах, який використовується генеральним директором, заступником голови правління фінансів, фінансовим відділом, головним бухгалтером.

Звіт про технічні резерви (додаткові) повинен містити інформацію про страхувальника, дозволяє одержати інформацію про сформовані додаткові технічні резерви з зазначенням їх джерела утворення та частки перестраховиків в них, використовується генеральним директором, заступником голови правління фінансів, фінансовим відділом, головним бухгалтером.

У зв'язку з тим, що щомісячно відображається дохід від наданих послуг страхування у вигляді резерву зароблених премій, постає необхідність створення звіту про резерв незароблених премій, що дозволяє одержати інформацію за кожним укладеним договором страхування із зазначенням номеру сертифікату, строку на який укладений договір страхування та виду договору страхування, містить інформацію про зароблені премії, який використовується генеральним директором, заступником голови правління фінансів, фінансовим відділом, головним бухгалтером.

В свою чергу, страхові компанії, що функціонують у нагромаджувальній сфері повинні складати звіт про страхові резерви життя, який дозволяє одержати інформацію про сформовані страхові резерви життя за кожним договором страхування, містить інформацію про джерело створення страхового резерву та частку перестраховиків в ньому, що використовується генеральним директором, заступником голови правління фінансів, фінансовим відділом, головним бухгалтером.

Кожен із зазначених звітів повинен виконувати функцію забезпечення управлінського персоналу корисною інформацією по сформовані страхові резерви. Зокрема, дозволяють одержати повну інформацію про сформовані страхові резерви з урахуванням видів договорів, інформації про їх укладачів (страхувальників), а також про частки перестраховиків у цих резервах. Звертаємо увагу на те, що необхідно передбачити інформацію про договір страхування та ліцензію про надання певного типу страхових послуг, основна складова внутрішніх звітів це термін на який укладено договір страхування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначення вимог до внутрішньої звітності страховика надасть можливість управлінському персоналу побудувати ефективну систему систематизації, узагальнення, збору, накопичення та оперативної передачі інформації про сформовані страхові резерви з урахуванням їх джерела утворення, що дозволить одержати повну інформацію про сформовані страхові резерви з урахуванням видів договорів, інформації про їх укладачів (страхувальників), а також про частки перестраховиків у цих резервах. Основна складова внутрішніх звітів – це термін на який укладено договір страхування, що дозволить фінансовому (інвестиційному) відділу без проблем визначати із зазначеної кількості днів, на яку укладений договір страхування, в який проект ефективно розміщувати страхові резерви в категорії активів, що визначені на законодавчому рівні. Внутрішні звіти поділені за сферами страхування у зв'язку з тим, що у ризиковому страхуванні договір страхування укладається на термін до року, а у нагромаджувальному на термін від трьох років, таким чином, управлінський персонал користуючись даними із звітів будує ефективну політику розміщення страхових резервів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Александрова М.М.* Страхування: навчально-методичний посібник [для студ. Вищ. Навч. Закл.] / М.М. Александрова, О.М. Петрук, К.К. Уллубієва. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 184 с.

2. Аналіз страхових ринків [Електронний ресурс] // Ліга страхових організацій України [офіційний веб-сайт Ліги страхових організацій України] - Режим доступу: <http://uainsur.com/stats/analiz/>

3. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки 2-ге видання / П.Й. Атамас Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 392 с.

4. Бабаєва Ю.А. Бухгалтерский финансовый учет: Учебник для вузов / ПодБ94 ред. проф. Ю.А. Бабаева. — М.: Вузовский учебник, 2003. —525с.

5. Базилевич В.Д. Страхова справа /В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, - 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 351с.

6. Баранов А.Л. Актуальні питання розміщення коштів страхових резервів вітчизняних страховиків / А.Л. Баранов, О.В. Баранова // Економічний журнал Інституту економіки та менеджменту Національного авіаційного університету. – 2010. – №2.

7. Белгородцева М.О. Напрямки вдосконалення фінансової звітності страхових компаній [Електронний ресурс] / М.О. Белгородцева // Всеукраїнський науково-виробничий журнал Інноваційна економіка. – 2010. - №30. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2010_30_2/Belgor.pdf

8. Буханець Д.Г. Облік та звітність в страхових компаніях (методологічні та організаційні аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук., спец. 08.06.04. "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / Д.Г. Буханець. – Київ, 2000. – 20с.

9. Вовчак О.Д. Страхова справа / О.Д. Вовчак // К.: Знання. – 2011. – 391с.

10. Гаманкова О.О. Облік і аудит у страхових організаціях: навч.-метод. посіб [для самост. вивч. дисц] / О.О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2005. – 183 с.

11. Гарматій Т.О. Облік та аудит в страхових компаніях: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Т.О. Гарматій. – Тернопіль: 2004. – 180 с.

12. Гвозденко А.А. Основы страхования : учеб. / А.А. Гвозденко. — М., 1995. – 228 с.

13. Гоголь Т.А. Особливості обліку та формування звітності страхових компаній / Т.А. Гоголь, О.О. Гончаренко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія "Економічні науки". Збірник. - Чернігів: ЧДТУ, 2011. - № 1(48). - 497 с.

14. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" від 22.12.2011 № 996-XIV [Електронний ресурс] // Законодавство України [офіційний веб-сайт Верховної Ради України]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

15. Лень В.С. Облік і аудит в страхових організаціях: навч. посіб. / В.С. Лень. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 408 с

16. Лютова Г.М. Особливості обліку та звітності страхових компаній / Г.М. Лютова, О.О. Лаврова // Вісник університету банківської справи Національного банку України, 2010. - №3(9).

17. Осадець С.С. Страхування Підручник / Керівник авт.колективу і наук.ред. С.С. Осадець - Вид. 2-ге, перероб. і доп. - К.: КНЕУ, 2002. - 599 с.

18. Положення стандарт бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" зі змінами від 09.12.2011 [Електронний ресурс] // Законодавство України [офіційний веб-сайт Верховної Ради України]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99>

29. *Приходько В.С.* Методологія обліку страхової діяльності та аналіз платоспроможності страховика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / В.С. Приходько. – Київ, 2000. – 16с.

20. *Рабий О.С.* Управління страховими резервами страховика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / О.С. Рабий. – Одеса, 2006. – 23с.

21. *Сидоренко О.О.* Бухгалтерський облік формування та розміщення страхових резервів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 “бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)” / О.О. Сидоренко. – Київ, 2011. – 181с.

22. *Шахов В.В.* Страхование: Учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ, 2003. 311 с.

23. *Шитиков Г.О.* Управління розміщенням страхових резервів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.10 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / Г.О. Шитиков. – Іркутськ, 2004. – 185с.

24. *Янов В.Е.* Інвестиційна діяльність страхових компаній: принципи організації, регулювання та оптимізація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.10 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / В.Е. Янов. – Санкт-Петербург, 2001. – 169с.

ПРОКОПЕНКО Жанна Володимирівна – здобувач кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2011 р.